

nojarski kraisse, kust ta vabastati 1955. aasta detsembris vastavalt seadlusele "Amnestia kohta".¹³⁵

Pöördunud tagasi Eesti NSVsse, asus "Kask" tööle lektorina ENSV luteri kiriku konsistooriumi juures tegutsevatel kaugõppekursustel, kus ta töötab käesoleva ajani. Võttes arvesse seda, et tal on lähedasi sidemeid reaktiooniliselt meelestatud luteri usu kirikutegelaste seas ENSVs ja välismaal, aga ka tema isikuomadusi, värvati ta 21. aprillil 1958. aastal agendiks.

Koostöös riikliku julgeoleku organitega on "Kask" end näidanud positiivsest küljest, ta on igakülgselt arenenud, ei ole fanaatiline, on väga suhtlemisvalmis ja energiline, ta on võimeline meid huvitavate isikutega kiiresti isiklikku kontakti looma ja nende usaldust võitma. Kohtumiste suhtes on ta korralik, peab oma töös rangelt kinni konspiratsioonist, materjale esitab objektiivselt.

1958. aastal täitis "Kask" kahel korral edukalt meie ülesande tagada Eesti NSVd külastanud Ungari ja Tšehhoslovakkia kirikutegelaste delegatsiooni agentuurne jälgimine. Peale selle kirjutas ta RJK ülesandel 1958. aastal avaldamiseks ajalehes "Kodumaale Tagasipöördumise Eest" kaks artiklit, mis kompromiteerivad välismaal elavaid eesti emigrantidest pastoreid, ning esitas mitmeid informatsioonilist laadi materjale ENSV luteri usu kirikutegelaste kohta.

Agent valdab vabalt eesti, vene, saksa, heebrea ja nõrgalt inglise keelt. Agentuur iseloomustab teda kui magistrilt positiivselt ja tal on suur autoriteet eesti luteri kiriku juhtivates ringkondades.

"Kask" on lähedalt tuttav ning oli kuni 1944. aasta sügiseni usaldlikes suhetes välismaale emigreerunud väljapaistvate eesti teoloogidega LAURI, Johannesega, kes on emigratsioonis asuva eesti luteri kiriku piiskop ja eesti emigrantide Rahvuskomitee esimees Rootsis, teoloogiadoktori TAUL, Jaaguga, kes on luteri usu nõukogu ja Inglismaa eesti emigrantide liidu esimees, ja teistega.

1957. aastal saatis TAUL agendile Londonist paki tööstuskaupade, mis olid ostetud Luterliku Maailmaliidu vahendite eest, LAUR aga on korduvalt püüdnud alustada temaga kirjavahetust.

Õeldut arvestades otsustatakse pärast seda, kui "Kaske" on konkreetsete ülesannete täitmisel agentuuri kaudu ja operatiivtehnika abil kontrollitud, küsimus, kas teda kasutada välismaal korraldatavates

¹³⁵ Elmar Salumaa anti sõjatribunali alla koos Friedrich Puksoo ja Siegfried Aaslavaga süüdistatuna osalemises nõukogude kirjanduse Tartu raamatukogudest, kauplustest, trükikodadest jm. kokkukogumise aktsioonis 1941. a. suvel. ERAF SM, f. 130, s. 8230.

üritustes sel teel, et ta saadetakse välismaale kirikutegelaste delegatsiooni koosseisus.¹³⁶

Agent "Drozdov", sündinud 1929. aastal, õigeusu kiriku vaimulik, kõrgema haridusega, teoloogiakandidaat, valdab täiuslikult vene ja eesti ning nõrgalt saksa keelt. Ta on värvatud 28. veebruaril 1958. aastal patriootiliste tunnete alusel selleks, et välja selgitada ja läbi töötada õigeusu vaimulikkonda kuuluvat nõukogudevastast elementi, tal on vaimulike seas RJKle operatiivset huvi pakkuvaid sidemeid. Värbamisel peeti silmas, et ta edutatakse tulevikus (pärast praktilisele tööle kinnistamist) olemasolevate võimaluste kaudu Tallinna ja Eesti piiskopiks. RJK organitega tehtud koostöö jooksul on "Drozdov" näidanud end heast küljest, kohtumistele tuleb korralikult, ta on energiline ja suhtlemisvalmis. Ta orienteerub hästi teoloogia teoreetilistes küsimustes ja rahvusvahelises olukorras. Meie ülesandeid täidab ta meelsasti ning on juba esitanud mitmeid tähelepanu väärivaid materjale, mille alusel dokumenteeritakse Jõhvi õigeusu kiriku juhatuse liikme TŠURKINI ja tema naise kuritegelikku tegevust, kes on oma ametiseisundit kuritarvitanud mõnede kodanike pensioni vormistamisel (on võtnud altkäemaksu). Selle ürituse läbiviimine annab võimaluse kinnistada "Drozdov" praktilisele koostööle RJK organitega.

Peale selle on "Drozdov" esitanud väärtuslikke materjale ka formulartoimiku alusel läbitöötatava vaimuliku POVETSKI kohta.¹³⁷ Praegu töötab ta selle kallal, et täiendada oma teadmisi saksa keeles.

Pärast seda, kui agent on konkreetsete agentuursete läbitöötamiste abil kinnistatud praktilisele tööle riikliku julgeoleku organitega, kavandame me teda kasutada meie huvides ka sel viisil, et saadame ta

¹³⁶ Elmar Salumaa (1908–1996) osales 13.–16. juunil 1961 Prahast toimunud ülemaailmsel kristlikul rahukongressil kuueliikmelise Eesti kirikutegelaste delegatsiooni koosseisus (ERA, f. R-1989, n. 1, s. 53, l. 142), kuid puuduvad andmed, et teda oleks lubatud lääneriikidesse. Salumaa oli aastatel 1962–1969 EELK Konsistooriumi välissuhete referent, kuid ilmselt KGB usaldus tema vastu hiljem langes, sest 1969–95 töötas Salumaa Saarde koguduse õpetajana. Ühtlasi oli ta aastatel 1956–95 Usuteaduse Kõrgema Katsekomisjoni (Usuteaduse Instituudi) süstemaatika professor.

¹³⁷ Valeri Povedski (1901–1973) jõudis Eestisse sõjapõgenikuna 1943. a. Teenis preestrina aastail 1944–1947 Tallinn-Sitsi koguduses, aastail 1947–1959 Tallinna Kuremäe abikloostri, aastail 1959–1973 Tallinna Nikolai koguduses; 1958. aastast ülempreester.